

Inspectie van het Onderwijs
*Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap*

**'EERST JE BACHELOR, DAN JE
MASTER'**

MONITOR INVOERING HARDE KNIP
TUSSEN BACHELOR- EN MASTERFASE IN
HET UNIVERSITAIRE ONDERWIJS

Utrecht, juni 2012

Inspectie van het Onderwijs
*Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap*

INHOUD

Samenvatting

1 Inleiding

- 1.1 Beleidsachtergrond
- 1.2 Opdracht
- 1.3 Opbouw rapport

2 Opzet onderzoek

- 2.1 Inleiding
- 2.2 Doelstelling
- 2.3 Onderzoeksvraag en deelvragen
- 2.4 Doelgroep onderzoek
- 2.5 Onderzoeksmethode

3 Bevindingen

- 3.1 Inleiding
- 3.2 Herkansingen in de bachelorfase
- 3.3 Instroommomenten in de masterfase
- 3.4 Hardheidsclausule
- 3.5 Voorlichting en masteroriëntatie in de bachelorfase

4 Conclusies, aanbevelingen en vervolg

- 4.1 Inleiding
- 4.2 Conclusies
- 4.3 Aanbevelingen
- 4.4 Vervolg

Literatuur

Samenvatting

Met ingang van het collegejaar 2012/2013 wordt landelijk een harde knip ingevoerd tussen de bachelor- en de masterfase in het universitaire onderwijs. Deze maatregel is van toepassing op studenten die in 2012/2013 met een universitaire masteropleiding willen beginnen. Tot die tijd was het voor studenten vaak mogelijk om, zonder een afgeronde bacheloropleiding, alvast te starten met een doorstroommaster (een aansluitende master aan dezelfde instelling). Met de invoering van de harde knip komt deze uitzondering te vervallen en mogen ook studenten die een doorstroommaster willen volgen, daar pas mee beginnen als zij hun bachelor volledig hebben afgerond.

De invoering van de harde knip tussen de bachelor- en de masterfase in het universitaire onderwijs maakt onderdeel uit van het wetsvoorstel 'Ruim baan voor talent,' dat op 5 juli 2011 werd aangenomen door de Eerste Kamer. 'Ruim baan voor talent' is inmiddels opgenomen in de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW). Een mogelijke consequentie van de harde knip is dat studenten studievertraging oplopen indien het tijdstip van de afronding van de bacheloropleiding en de start van de masteropleiding niet goed op elkaar aansluiten. De staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) heeft daarom toegezegd dat de invoering zorgvuldig zal geschieden en heeft de Inspectie van het Onderwijs verzocht een monitor uit te voeren.

Onderzoeksvraag en -opzet

De centrale vraag van het onderzoek is:

Op welke wijze geven de bekostigde universiteiten invulling aan de gestelde randvoorwaarden om de harde knip tussen bachelor- en masterfase per 1 september 2012 te kunnen doorvoeren?

De hoofdvraag valt uiteen in de volgende deelvragen:

- 1. Op welke wijze geven universiteiten invulling aan het beleid van herkansingen en de praktische uitvoering daarvan in de bachelorfase?*
- 2. Op welke wijze geven universiteiten invulling aan het beleid ten aanzien van het creëren van meerdere instroommomenten in de masterfase?*
- 3. Op welke wijze geven universiteiten invulling aan de hardheidsclausule?*
- 4. Op welke wijze geven universiteiten invulling aan de voorlichting en masteroriëntatie in de bachelorfase?*

Het onderzoek is verricht onder dertien bekostigde universiteiten. Er zijn gesprekken gevoerd op acht instellingen (praktijkstudie) en er is een vragenlijst uitgezet bij de vijf universiteiten die niet zijn bezocht. Daarnaast heeft de inspectie via een onderzoeksbureau een online vragenlijst uitgezet onder een steekproef van voltijds wo-studenten in de laatste fase van de bacheloropleiding en onder premasterstudenten die een schakelprogramma aan de universiteit volgen. De onderzoeksoptzet is beschrijvend van aard. Gedurende de loop van het onderzoek bleek dat er op basis van de verzamelde bevindingen verdergaande uitspraken mogelijk waren dan alleen beschrijvende. In het rapport zijn daarom onder andere ook aanbevelingen gedaan.

Conclusies

De algemene conclusie van dit onderzoek luidt dat het invoeringsproces zorgvuldig verloopt en dat de universiteiten zich inspannen om studenten in staat te stellen de bachelorfase tijdig af te ronden. Alle onderzochte instellingen hebben beleid

ontwikkeld om vorm te kunnen geven aan de randvoorwaarden en zo een soepele overgang van de bachelor naar de master mogelijk te maken. De voorbereidingen voor de harde knip zijn planmatig door de universiteiten uitgevoerd waarbij doorgaans een implementatiecommissie is ingesteld die de invoering van de harde knip heeft begeleid. In het proces van het invoeren van de harde knip zijn de medezeggenschapsorganen steeds uitgebreid geïnformeerd.

Uitstelverzoeken

De staatssecretaris heeft uitstelverzoeken van drie universiteiten gehonoreerd omdat inspectieonderzoek aantoonde dat zij niet in staat zijn om per september 2012 alle randvoorwaarden adequaat in te vullen. De inspectie is van mening dat de zorgvuldigheid ten aanzien van studenten die in een overgangsfase zitten hierdoor in het geding is. Deze universiteiten zijn voornemens de harde knip per september 2013 in te voeren. In het voorjaar van 2013 zal de inspectie deze universiteiten opnieuw bezoeken.

Bij één universiteit heeft de inspectie geconstateerd dat deze weliswaar een harde knip hanteert, maar dat ook sprake is van een regeling voor bepaalde groepen studenten voor wie het nog steeds mogelijk is om in het studiejaar 2012/2013 zonder bachelordiploma deel te nemen aan onderdelen van het masteronderwijs en de bijbehorende tentamens. Bij deze universiteit wordt nog onderzocht of met betreffende overgangsregeling op een juiste manier invulling wordt gegeven aan de harde knip.

De inspectie komt tot de volgende conclusies ten aanzien van de vier randvoorwaarden.

Herkansingen in de bachelorfase

Universiteiten hanteren een duidelijk herkansingenbeleid en spannen zich in om studenten in staat te stellen de bachelorfase tijdig af te ronden. Dat doen ze door duidelijke afspraken te maken over herkansingsmomenten en nadrukkelijk te sturen op het tijdig nakijken van (her)tentamens, het strakker inrichten van het scriptieproces en waar mogelijk het vervroegen van de laatste herkansingsperiode in het derde bachelorjaar. De veronderstelling dat meerdere herkansingsmogelijkheden per bachelorjaar nodig zijn om onnodige studievertraging te voorkomen, blijkt in de praktijk niet houdbaar. Universiteiten zetten eerder in op een restrictief herkansingenbeleid en in enkele gevallen op een beleid waarbij compensatie tussen toetsen mogelijk is. Met deze maatregelen sturen zij aan op effectiever studiegedrag van studenten. Vlak voor de start van de master kan de tijd beperkt zijn om de administratieve verwerking van de toetsresultaten af te ronden. Universiteiten hebben hier diverse oplossingen voor gevonden, maar hebben deze meestal niet goed vastgelegd. De voorwaarden waaronder de overgang van bachelor naar master plaatsvindt, kunnen volgens de inspectie beter omschreven worden. Een ander punt van aandacht voor de instellingen is de tijdige bekendmaking en verwerking van herkansingsresultaten in de studentenadministratie.

Instroommomenten

Het merendeel van de universiteiten werkt aan meerdere instroommomenten in lijn met de memorie van toelichting van de wet. Daarnaast blijkt dat het niet voor alle masteropleidingen haalbaar zal zijn om meerdere instroommomenten te creëren vanwege de opbouw van het curriculum of het geringe aantal studenten. Bij opleidingen met twee of meer instroommomenten komt het nauwelijks voor dat het curriculum volledig opnieuw wordt gestart op het tweede instroommoment. Vaak stromen studenten in de bestaande groep in en zijn programma's studeerbaar

gemaakt voor beide momenten. Meerdere instroommomenten aanbieden blijkt moeilijker bij eenjarige dan bij tweejarige masters. Het beperken van het aantal instroommomenten in masteropleidingen hoeft volgens een aantal universiteiten niet tot onnodige studievertraging te leiden. Voorwaarden zijn dat het bachelorprogramma binnen de geprogrammeerde tijd behaald kan worden en dat studenten hun studiegedrag aanpassen om de start van de masteropleiding op tijd te halen.

Hardheidsclausule

Alle universiteiten hebben beleid ontwikkeld ten aanzien van een hardheidsclausule voor de harde knip, maar de praktische uitvoering is minder ver ontwikkeld. Dit geldt met name voor universiteiten waar de harde knip ten tijde van de monitor nog niet van kracht was. Sommige universiteiten leggen bewust geen criteria vast om het uitzonderingskarakter te benadrukken, andere hebben meer of minder uitgebreid vastgelegd welke gronden geldig zijn. De bevoegdheid om over een beroep op de hardheidsclausule te besluiten is per universiteit verschillend belegd. Over het aantal beroepen dat zal worden ingediend, lopen de verwachtingen uiteen. Universiteiten die al ervaring hebben met de harde knip geven aan dat het aantal beroepen niet of nauwelijks is gestegen. Universiteiten die de harde knip nog moeten invoeren, verwachten een flink aantal beroepen.

Voorlichting

Alle universiteiten hebben voorlichting over de harde knip verstrekt en vaak zijn studenten uit de medezeggenschap hierbij betrokken geweest. Toch zijn niet alle studenten op de hoogte van deze informatie. De voorlichting aan studenten op universiteiten die de harde knip nog moeten invoeren, is doorgaans pas gestart nadat het wetsvoorstel 'Ruim baan voor talent' werd aangenomen. Op deze universiteiten wisten studenten die in september 2011 met het afrondende bachelorjaar startten, pas aan het begin van dat collegejaar waar ze aan toe waren.

Aanbevelingen

De inspectie komt tot twee specifieke aanbevelingen voor respectievelijk de universiteiten en de koepelorganisatie VSNU.

1. De inspectie heeft waargenomen dat er in de eindfase van de bacheloropleiding (veelal augustus) veel druk op de universiteiten ligt om ervoor te zorgen dat de laatste resultaten tijdig worden vastgesteld en geregistreerd. De praktijk laat zien dat universiteiten doorgaans op zoek gaan naar informele oplossingen, maar dat een duidelijke procedure ontbreekt. Om een zorgvuldige procesgang te bevorderen en te bewaken, beveelt de inspectie aan dat universiteiten interne afspraken over de afronding van de bachelor vastleggen in een heldere procedure. Daarnaast is een strikte handhaving nodig van de uiterlijke bekendmaking van de herkansingsresultaten en tijdige verwerking hiervan in de studentenadministratie.

2. Om het inzicht bij universiteiten over belangrijke aspecten van de harde knip te vergroten, zou onderlinge kennisuitwisseling tussen universiteiten kunnen worden gestimuleerd. De VSNU zou het initiatief kunnen nemen voor jaarlijkse uitwisseling van goede en slechte voorbeelden tussen universiteiten, waarbij thema's aan de orde kunnen worden gesteld zoals herkansingenbeleid, toepassing van de hardheidsclausule en het bevorderen van een soepele overstap naar een masteropleiding van een andere universiteit.

Vervolg

Om zicht te houden op de voortgang van de implementatie van de harde knip zullen, als vervolg op deze monitor, de universiteiten die een jaar uitstel hebben gekregen

in het voorjaar van 2013 opnieuw worden bezocht. De inspectie zal de staatssecretaris middels een voortgangsrapportage informeren over haar bevindingen.

1 Inleiding

1.1 Beleidsachtergrond

Definitie van de harde knip

Met ingang van het collegejaar 2012/2013 wordt landelijk een harde knip ingevoerd tussen de bachelor- en de masterfase in het universitaire onderwijs. Deze maatregel is van toepassing op studenten die in 2012/2013 met een universitaire masteropleiding willen beginnen. Tot die tijd was het voor studenten vaak mogelijk om, zonder een afgeronde bacheloropleiding, alvast te starten met een doorstroommaster (een aansluitende master aan dezelfde instelling). Met de invoering van de harde knip komt deze uitzondering te vervallen en mogen ook studenten die een doorstroommaster willen volgen, daar pas mee beginnen als zij hun bachelor volledig hebben afgerond.

Motieven voor invoering van de harde knip

De invoering van de harde knip tussen de bachelor- en de masterfase in het universitaire onderwijs maakt onderdeel uit van het wetsvoorstel 'Ruim baan voor talent', dat op 5 juli 2011 werd aangenomen door de Eerste Kamer. De behandeling van het wetsvoorstel liep vertraging op omdat het tijdens de demissionaire periode van het kabinet-Balkenende IV controversieel was verklaard. 'Ruim baan voor talent is inmiddels opgenomen in de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW).'

De harde knip onderstreept dat de bacheloropleiding en masteropleiding opzichzelfstaande, afgeronde opleidingen zijn. Het loskoppelen van de bachelor- en masteropleiding draagt bij tot de afronding van het implementatieproces van de bama-structuur. Daarmee is beoogd om de mobiliteit te bevorderen. Onderzoek laat zien dat die mobiliteit in het wo momenteel nog erg beperkt is: de meeste studenten kiezen voor de bij hun bacheloropleiding behorende doorstroommaster, en de internationale mobiliteit is (nog) niet toegenomen. De staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) wil dat door de harde knip bachelor- en masteropleidingen als losstaande, afgeronde opleidingen worden gezien en dat studenten na hun bachelor een bewuste keuze maken voor een eventuele vervolgopleiding. Het ontbreken van het principe 'eerst je bachelor, dan je master' bij de zogenoemde doorstroommaster maakt dat het kiezen van een doorstroommaster te veel een automatisme is en te weinig een bewuste keuze.

Verder wordt door de harde knip nagestreefd dat de masteropleiding wordt gevolgd door een groep studenten die zich volledig op de masteropleiding kan concentreren en niet nog bezig is met de bachelor. Juist in de laatste fase van het hoger onderwijs is een groep van gelijkgestemde studenten belangrijk voor de intensiteit en kwaliteit van de opleiding. Deze benadering sluit aan bij de brede Europese aanpak in het kader van het Bolognaproces, die inhoudt dat alle instellingen dezelfde toelatingseisen tot de master moeten hanteren.

Een andere reden voor de wetsaanpassing is het creëren van een gelijk speelveld voor alle universiteiten. Als een universiteit een 'zachte knip' in stand houdt, wordt er een oneigenlijke manier van 'studentenbinding' georganiseerd (ongelijk speelveld). De studenten van die universiteit kunnen namelijk niet of zeer moeilijk naar een andere instelling, en worden min of meer bij dezelfde instelling de master 'ingetrokken'. Daarentegen maakt de concurrentie, die wel een harde knip toepast,

die beweging wel mogelijk. Studenten hebben daar immers een duidelijk keuzemoment en worden gestimuleerd om een afweging te maken.

Monitor van de harde knip

Een mogelijke consequentie van de harde knip is dat studenten studievertraging oplopen indien het tijdstip van de afronding van de bacheloropleiding en de start van de masteropleiding niet goed op elkaar aansluiten. De staatssecretaris van OCW heeft daarom toegezegd dat de invoering zorgvuldig zal geschieden en heeft de Inspectie van het Onderwijs verzocht een monitor uit te voeren. Deze monitor is gericht op de randvoorwaarden die in de memorie van toelichting bij Ruim baan voor talent¹ zijn vermeld. Hierbij gaat het om de wijze waarop instellingen invulling geven aan hun bevoegdheid om in uitzonderlijke individuele gevallen over te gaan tot inschrijving in de master (de zogenoemde hardheidsclausule), en om het beleid van de instellingen op het gebied van herkansingen in de bachelorfase en meerdere instroommomenten in de masterfase.

Uitstelbaarheid

Een aantal universiteiten heeft de harde knip geheel of deels in een vroeg stadium ingevoerd, ruim voordat het wetsvoorstel om de harde knip in te voeren door de Eerste Kamer werd aangenomen. Andere universiteiten moeten de harde knip nog invoeren. Als uiterste consequentie van de uitkomsten van de monitor biedt Ruim baan voor talent de mogelijkheid om individuele instellingen een jaar extra te geven voor een zorgvuldige invoering van de harde knip. Om een jaar uitstel te kunnen krijgen, bestond voor universiteiten de mogelijkheid een uitstelverzoek in te dienen bij het ministerie van OCW dan wel het ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie (EL&I). Op basis van een schriftelijk advies van de inspectie, na uitvoerig onderzoek bij universiteiten die uitstel willen, konden de ministeries tot 1 juni 2012 (zie artikel 18.77 WHW) besluiten een uitstelverzoek te honoreren of af te wijzen. De inspectie heeft gedurende het onderzoek over drie uitstelverzoeken van individuele instellingen schriftelijke adviezen verstrekt met het oog op een mogelijke verlening van een jaar uitstel. Zij heeft daarbij geadviseerd de uitstelverzoeken te honoreren, omdat de betreffende instellingen niet in staat zijn om per september 2012 alle randvoorwaarden adequaat in te vullen. De inspectie is van mening dat de belangen van studenten die in een overgangsfase zitten hierdoor in het geding zijn. De staatssecretaris heeft de adviezen van de inspectie overgenomen en het uitstel verleend. Om te bewaken dat deze instellingen de harde knip per september 2013 invoeren, zal de inspectie ze in het voorjaar van 2013 opnieuw bezoeken.

Aansluiting op eerder inspectieonderzoek

De invoering van de harde knip komt voort uit de wettelijke invoering van de bachelor-masterstructuur in het Nederlandse hoger onderwijs, in juni 2002. De bachelor-masterwetgeving is vanaf de start gevolgd. De inspectie heeft meerdere jaren een voortgangsrapport van de bachelor-masterstructuur gemaakt. Het voorliggende rapport is voorafgegaan door inspectieonderzoek in 2010 naar de transparantie van toelatingseisen en –procedures voor de masterfase en de uitvoeringspraktijk bij bekostigde universiteiten. Op grond van het onderzoek concludeerde de inspectie dat de eisen en procedures voor de toelating tot de master voldoende transparant zijn, waarmee wordt voldaan aan een van de voorwaarden om de harde knip in te voeren.

---

¹ Memorie van toelichting Ruim baan voor talent, Tweede Kamer, vergaderjaar 3, 2009–2010, 32 253, nr. 3.

1.2 Opdracht

De inspectie is door het ministerie van OCW gevraagd de monitor van de invoering van de harde knip in de eerste helft van 2012 uit te voeren. Daarbij is afgesproken dat de inspectie voor het zomerreces over haar onderzoeksresultaten aan OCW zal rapporteren. Het voorliggende rapport doet verslag van dit onderzoek. Het geeft inzicht in de stand van zaken van het invoeringsproces en schetst een beeld van de wijze waarop dertien bekostigde universiteiten vormgeven aan de randvoorwaarden om de harde knip tussen bachelor- en masterfase al dan niet per 1 september 2012 te kunnen invoeren.

1.3 Opbouw rapport

In hoofdstuk 2 wordt beschreven hoe het onderzoek is uitgevoerd. Daarbij wordt onder meer ingegaan op de opzet van de monitor en de onderzoeksvragen. In hoofdstuk 3 komen de bevindingen per randvoorwaarde aan bod en wordt een antwoord gegeven op de geformuleerde deelvragen. Het rapport wordt in hoofdstuk 4 afgesloten met conclusies, aanbevelingen en vervolg.

2 Opzet onderzoek

2.1 Inleiding

De inrichting en uitvoering van het onderzoek naar de invoering van de harde knip zijn voor een belangrijk deel bepaald door de randvoorwaarden zoals gesteld in de memorie van toelichting bij Ruim baan voor talent. Hierbij gaat het om de wijze waarop instellingen invulling geven aan het beleid ter voorkoming van mogelijke studievertraging op de volgende punten:

- herkansingen in de bachelorfase;
- (waar mogelijk) meerdere instroommomenten in de masterfase;
- de bevoegdheid van universiteiten om in uitzonderlijke individuele gevallen tot inschrijving in de master over te gaan (de zogenoemde hardheidsclausule).

Alle instellingen worden verondersteld dergelijke randvoorwaarden te creëren en de inspectie is gevraagd het instellingsbeleid op deze punten te monitoren. Daarbij is aangegeven dat instellingen die de randvoorwaarden niet op tijd kunnen realiseren, eventueel een jaar uitstel kunnen krijgen na advies van de inspectie. Hiermee komt de staatssecretaris van OCW tegemoet aan de motie² van de Kamerleden De Rouwe (CDA) en Lucas (VVD), die eerder door de Tweede Kamer is aangenomen. Deze motie houdt in dat het invoeren van een harde knip alleen kan onder de voorwaarde dat er meerdere instroommomenten en mogelijkheden tot herkansingen per jaar zijn, zodat studenten door de harde knip niet onnodig veel vertraging oplopen.

De nadruk op een zorgvuldig herkansingenbeleid en meerdere instroommomenten komt ook voort uit het onderzoek van de inspectie uit augustus 2010, 'Toelating tot de universitaire masteropleiding' (zie paragraaf 1.1). De inspectie heeft hierin geconstateerd dat meerdere instroommomenten in de masterfase van belang zijn voor een goede invoering van de harde knip en dat bacheloropleidingen bij de planning van hun herkansingen rekening dienen te houden met de instroomdata van de masters.

Naast bovengenoemde randvoorwaarden heeft de inspectie in de monitor onderzocht hoe instellingen zijn omgegaan met voorlichting over de harde knip en masteroriëntatie in de bachelorfase. Deze extra randvoorwaarde, die betrekking heeft op het informeren van studenten, acht de inspectie van belang met het oog op een zorgvuldige invoering van de harde knip.

De manier waarop de inspectie de monitor in 2012 wilde opzetten is in het najaar van 2011 besproken met OCW, VSNU en studentenorganisaties ISO en LSvb.

2.2 Doelstelling

Doel van de monitor in 2012 is inzicht te geven in de wijze van invoering van de harde knip bij dertien bekostigde universiteiten en daarover te rapporteren aan de staatssecretaris van OCW. Het gaat hierbij om een representatieve beschrijving van de startsituatie voor de wettelijke invoering van de harde knip in 2012 op het gebied van de genoemde randvoorwaarden. Daarnaast heeft de inspectie bij de uitvoering van het onderzoek rekening gehouden met mogelijke uitstelverzoeken van

² Motie De Rouwe/Lucas 29 maart 2011, stemming(en), 32 253.

instellingen. Als uiterste consequentie van de uitkomsten van de monitor bestaat namelijk de mogelijkheid om individuele instellingen een jaar extra te geven voor een zorgvuldige invoering.

2.3 Onderzoeksvraag en deelvragen

De centrale vraag in het onderzoek luidt:

Op welke wijze geven de bekostigde universiteiten invulling aan de gestelde randvoorwaarden om de harde knip tussen bachelor- en masterfase per 1 september 2012 te kunnen doorvoeren?

Deze vraag is via vier deelvragen beantwoord:

- 1. Op welke wijze geven universiteiten invulling aan het beleid van herkansingen en de praktische uitvoering daarvan in de bachelorfase? (Houden ze expliciet rekening met deadlines voor toelating tot de master zodat studenten tijdig kunnen instromen?)*
- 2. Op welke wijze geven universiteiten invulling aan het beleid ten aanzien van het creëren van meerdere instroommomenten in de masterfase?*
- 3. Op welke wijze geven universiteiten invulling aan de hardheidsclausule?*
- 4. Op welke wijze geven universiteiten invulling aan de voorlichting en masteroriëntatie in de bachelorfase?*

2.4 Doelgroep onderzoek

De doelgroep van het onderzoek wordt gevormd door onderstaande bekostigde universiteiten:

1. Universiteit van Amsterdam
2. Vrije Universiteit Amsterdam
3. TU Delft
4. TU Eindhoven
5. Universiteit Twente
6. Rijksuniversiteit Groningen
7. Universiteit Leiden
8. Universiteit Maastricht
9. Radboud Universiteit
10. Erasmus Universiteit
11. Tilburg University
12. Universiteit van Utrecht
13. Wageningen University

2.5 Onderzoeksmethode

De inspectie heeft verschillende onderzoeksactiviteiten uitgevoerd om een antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvragen.

Praktijkstudie

Voorafgaand aan de instellingsbezoeken (praktijkstudie) is een studie gemaakt van de beschikbare en relevante beleidsdocumenten op instellings- en opleidingsniveau op het gebied van richtlijnen, implementatievoorstellen en beleidsplannen. Daarnaast zijn de studiegidsen, de onderwijs- en examenregelingen (OER's) en het voorlichtingsmateriaal van de bezochte opleidingen bestudeerd. Een deel van deze

informatie was op internet te vinden; aanvullende informatie is bij instellingen opgevraagd.

De inspectie heeft bij acht universiteiten een praktijkstudie uitgevoerd. Bij de keuze voor de instellingen is rekening gehouden met de mate waarin de harde knip is ingevoerd: geheel, gedeeltelijk of nog niet ingevoerd. De selectie bevatte twee van de vier universiteiten die op basis van de documentatie de harde knip volledig hadden ingevoerd, een van de twee die de knip deels hadden ingevoerd en vijf van de zeven die de knip nog niet hadden ingevoerd. Door universiteiten te bezoeken die de harde knip al (deels) hadden ingevoerd, kan de inspectie een zo breed mogelijk beeld op stelselniveau schetsen.

Tabel 2.6a Verdeling van universiteiten naar de fase waarin de harde knip is ingevoerd, peildatum juni 2012.

	Aantal universiteiten
Geheel ingevoerd	4
Deels ingevoerd	2
Nog niet ingevoerd – uitstelverzoek ingediend	3
Nog niet ingevoerd – geen uitstelverzoek ingediend	4
Totaal	13

De praktijkstudie had een verkennend karakter en diende vooral om een meer gedetailleerd beeld te krijgen van de gestelde randvoorwaarden en het invoeringsproces bij instellingen. Tijdens de instellingsbezoeken heeft de inspectie gesproken met verschillende actoren die betrokken zijn bij de invoering van de harde knip op zowel centraal, facultair als opleidingsniveau. Op centraal niveau sprak de inspectie veelal met beleidsmedewerkers, studentendecanen, leden van de studentenraad en meestal (ook) met leden van de colleges van bestuur. Daarnaast sprak de inspectie met vertegenwoordigers van de geselecteerde opleidingen; meestal betrof het opleidings- en/of faculteitsdirecteuren, leden van de examencommissies, studieadviseurs en studenten. De instellingen hebben zelf een selectie gemaakt in de opleidingen waarvan het invoeringsproces nader bestudeerd is. Ze kregen hierbij de opdracht twee opleidingen te selecteren, namelijk één waar de invoering van de harde knip soepel verloopt en één waar de invoering om uiteenlopende redenen minder soepel verloopt. De bevindingen en de conclusies van het onderzoek zijn telkens aan de instelling voorgelegd.

Vragenlijsten

In aanvulling op de praktijkstudie heeft de inspectie een vragenlijst uitgezet bij de vijf universiteiten die niet zijn bezocht. Deze vragenlijst is gericht aan het centrale niveau. Daarnaast heeft de inspectie via ResearchNed een online vragenlijst uitgezet onder een steekproef van voltijds wo-studenten in de laatste fase van de bacheloropleiding en onder premasterstudenten die een schakelprogramma aan de universiteit volgen. Deze studenten is gevraagd in hoeverre zij zijn geïnformeerd over de invoering van de harde knip en wat dat voor hen betekent. De bevindingen van beide vragenlijsten zijn verwerkt in voorliggende rapportage. Het tabellenrapport van ResearchNed wordt apart gepubliceerd.

Adviezen over uitstelverzoeken

Naast voorliggend rapport heeft de inspectie gedurende het onderzoek schriftelijke adviezen verstrekt aan de staatssecretaris van OCW over uitstelverzoeken van individuele instellingen.

3 Bevindingen

3.1 Inleiding

Algemeen beeld

Universiteiten bevinden zich in het voorjaar van 2012 in verschillende fasen van het invoeringsproces. Hoewel een aantal universiteiten de harde knip al vóór september 2012 volledig of deels had ingevoerd, was tijdens dit onderzoek het merendeel van de universiteiten zich nog aan het voorbereiden op de invoering van 'eerst je bachelor, dan je master'. De voorbereidingen voor de harde knip zijn planmatig door de instellingen uitgevoerd waarbij doorgaans een implementatiecommissie is ingesteld die de invoering van de harde knip moest gaan begeleiden. In het proces van het invoeren van de harde knip zijn de medezeggenschapsorganen steeds uitgebreid geïnformeerd.

Per 1 september 2012 is de harde knip op tien van de dertien universiteiten een feit (zie tabel 3.1a). Op die universiteiten kunnen studenten vanaf september 2012 pas aan de master beginnen als zij de bachelor hebben afgerond. Drie universiteiten hebben een uitstelverzoek ingediend en zijn voornemens de harde knip per september 2013 in te voeren.

Tabel 3.1a Invoering harde knip per 1 september 2012

	Aantal universiteiten
Invoering in eerder studiejaar voor alle masteropleidingen	4
Invoering per september 2012 voor alle masteropleidingen	6
Invoering na september 2012 – uitstelverzoek ingediend	3
Totaal	13

Bij universiteiten die de harde knip per 1 september 2012 formeel gaan invoeren, is de uitwerking in de praktijk divers. Eén universiteit heeft de wetwijziging zo geïnterpreteerd dat studenten zich tot 31 augustus 2012 onder voorwaarden nog met enige openstaande studiepunten uit de bachelor kunnen inschrijven voor de master (de 'zachte knip') en vanaf 1 september 2012 niet meer. Een andere universiteit, die de harde knip al enkele jaren geleden cohortsgewijs had ingevoerd, heeft nog te maken met een restgroep studenten die in 2005 of eerder startten met hun bachelor, en voor wie de harde knip ook nu niet zal gelden. Tijdens het onderzoek bleek dat ook op andere universiteiten waar de harde knip al eerder gold, voor bepaalde groeperingen een zachte knip mogelijk was. Deze uitzonderingen worden per september 2012 afgeschaft.

Universiteiten die de harde knip al eerder hebben ingevoerd, hebben dit gedaan vanuit de redenering dat bachelor- en masteropleidingen afzonderlijke opleidingen zijn. Een aantal andere universiteiten, dat de harde knip nog niet heeft ingevoerd voor september 2012, was in de veronderstelling dat het collegejaar waarin de harde knip ingevoerd zou worden, evenredig zou verschuiven met de behandeling van het wetsvoorstel 'Ruim baan voor talent'.

Universiteiten staan achter de hardeknipmaatregel. Een belangrijk motief om de harde knip in te voeren is dat alle studenten dezelfde startpositie zouden moeten

hebben en dat het niet acceptabel is om binnen een opleiding verschil te maken tussen externe en interne instroom. Een complicerende factor is wel dat universiteiten die de harde knip nog moeten invoeren, dit tegelijk moeten doen met invoering van andere maatregelen, zoals de langstudeerdersmaatregel. Dit wordt bevestigd door de studenten die aangeven dat het vooral de combinatie is van maatregelen die hen treffen zoals de langstudeerdersmaatregel, invoering van een sociaal leenstelsel en de harde knip die het voor hen belastend maakt. De inspectie constateert dat de invoering van de harde knip bij sommige universiteiten deel uitmaakt van een grotere onderwijsherziening of dat de harde knip wordt gepositioneerd in relatie tot beïnvloeding van studiegedrag, rendement, hogere instroom, en tot andere, soms aanpalende onderwijskundige maatregelen. Daarbij profiteren universiteiten doorgaans van de eerdere ervaring die is opgedaan met de invoering van het bindend studieadvies.

Uit de bevraging onder studenten blijkt dat de huidige wo-bachelorstudenten in overgrote meerderheid kiezen voor een aansluitende master aan dezelfde universiteit. Dit bevestigt het beeld dat in de memorie van toelichting bij 'Ruim baan voor talent' wordt geschetst: het overgangsmoment tussen bachelor en master wordt slechts beperkt als bewust keuzemoment gebruikt. Omdat de harde knip op de meeste universiteiten nog niet is ingevoerd, is deze uitkomst niet verwonderlijk. Uit de bevraging onder studenten zijn er echter ook indicaties die er op duiden dat de harde knip leidt tot een verhoging van de mobiliteit van studenten bij instellingen die de harde knip al hebben ingevoerd. Studenten aan de opleidingen waar de harde knip al van kracht is, geven vaker dan andere studenten aan een masteropleiding te overwegen aan een andere universiteit dan waar ze hun bachelor volgen.

Een aparte vermelding betreft de premasterstudenten voor wie de harde knip ook zal gelden. Deze studenten maken na een hbo-bachelor de overstap naar een universitaire master. Voor hen gelden vaak aanvullende toelatingsvoorwaarden. Door het volgen van een premasterprogramma kunnen zij daaraan voldoen. Deze premasterprogramma's omvatten lang niet altijd 60 erts. Ook kunnen deze programma's een eenzijdige inhoudelijke focus hebben op de weg te werken achterstand. Om de overstap naar de universitaire master efficiënter en inhoudelijk interessanter te maken, stonden universiteiten de premasterstudenten daarom toe om ook alvast enkele mastervakken te volgen. Nu de harde knip van toepassing wordt, is de kans op studievertraging voor deze studenten groter dan voorheen.

Op het gebied van de vier randvoorwaarden, namelijk herkansingsmogelijkheden, de instroommomenten in de master, de hardheidsclausule en de voorlichting aan studenten, is doorgaans vanuit het centrale management richtinggevend beleid ontwikkeld. Tegelijkertijd hebben faculteiten de ruimte gekregen om aanpassingen te maken aan de eigen situatie. In de volgende paragrafen (3.2 tot en met 3.5) wordt op elk van deze randvoorwaarden ingegaan.

3.2 Herkansingen in de bachelorfase

Inleiding

In de memorie van toelichting bij 'Ruim baan voor talent' is vermeld dat instellingsbeleid, onder andere ten aanzien van herkansingen, moet voorkomen dat studenten te veel onnodige studievertraging oplopen bij de overgang van de bachelor- naar de masteropleiding. Van belang is dat de organisatie van herkansingen zodanig is dat studenten hun studie goed kunnen plannen en dat studievertraging wordt voorkomen. De inspectie heeft onderzocht op welke wijze

universiteiten invulling geven aan het beleid van herkansingen en de praktische uitvoering daarvan in de bachelorfase.

Bevindingen

Herkansingenbeleid

Universiteiten hebben doorgaans een centraal vastgesteld herkansingenbeleid. De meeste universiteiten geven aan dat vakken in alle studie jaren per collegejaar één keer worden herkanst. Dit beeld wordt bevestigd door de resultaten van de vragenlijst onder studenten. Er zijn echter ook universiteiten of faculteiten met een ruimhartiger herkansingenbeleid. Een aantal universiteiten waarmee de inspectie heeft gesproken, is de afgelopen jaren een restrictiever herkansingenbeleid gaan voeren door het aantal herkansingsmogelijkheden te verminderen en/of striktere voorwaarden te hanteren waaronder herkansingen zijn toegestaan, zoals een onder- en bovengrens voor cijfers van tentamens. De aanname van deze universiteiten is dat een strikter herkansingenbeleid uitstelgedrag van studenten tegengaat, waardoor het studierendement verbetert. Volgens een van de onderzochte universiteiten is het studierendement gestegen sinds het aantal herkansingen is verminderd, omdat studenten serieuzer gebruikmaken van de eerste tentamenmogelijkheid.

Bij alle universiteiten bestaat de mogelijkheid voor studenten een verzoek om een extra tentamenkans in te dienen bij de examencommissie. Voor het honoreren van dergelijke verzoeken worden diverse voorwaarden gehanteerd, bijvoorbeeld dat een minimaal aantal ects uit de bachelorfase moet zijn behaald, dat de student nominaal gestudeerd moet hebben of dat de student van de meest recente tentamenmogelijkheid gebruik moet hebben gemaakt. Meestal worden deze verzoeken op individuele basis behandeld. Enkele universiteiten die de harde knip nog moeten invoeren, verwachten een toename van het aantal verzoeken om extra herkansingen als de harde knip is ingevoerd.

Enkele universiteiten hanteren een herkansingenbeleid waarbij compensatie tussen toetsen mogelijk is. Dit betekent dat het behalen van een onvoldoende voor een vak niet per se betekent dat het vak in zijn geheel herkanst moet worden. Meestal geldt compensatie van een onvoldoende alleen binnen een vak; soms kan een onvoldoende voor het ene vak gecompenseerd worden met een voldoende voor een ander vak.

Wat de timing van herkansingen betreft heeft een aantal universiteiten de laatste herkansingsperiode van het derde bachelorjaar, die meestal in augustus plaatsvond, vervroegd of overweegt deze te vervroegen. Andere universiteiten zijn tot de conclusie gekomen dat vervroegen van de herkansingsperiode naar juli niet haalbaar is vanwege inhoudelijke, onderwijskundige bezwaren.

Bekendheid toetsrooster en herkansingsmogelijkheden

De toets- en herkansingsroosters zijn tijdig bekend. Een deel van de universiteiten maakt toets- en herkansingsroosters aan het begin van het collegejaar bekend, andere doen dit aan het begin van elke onderwijsperiode.

Bekendheid resultaten

Tentamenuitslagen worden over het algemeen tijdig bekendgemaakt en geregistreerd in de studentenadministratie, zo blijkt uit bevindingen bij universiteiten (gesprekken en vragenlijstgegevens) en uit de vragenlijst die onder studenten is uitgezet. De nakijk- of registratietermijn is maximaal vier weken. Toch geeft een vijfde van de bachelorstudenten die de vragenlijst hebben ingevuld aan dat zij doorgaans meer dan vier weken moeten wachten voordat het resultaat in de administratie is verwerkt.

Afronding van de bachelor

Aangezien studenten zich pas kunnen inschrijven voor de masteropleiding als het bachelordiploma is behaald, is een vlotte administratieve verwerking van de laatste behaalde studiepunten uit de bachelor van groot belang. De eindfase van de bacheloropleiding kan onder andere bestaan uit de bachelorscriptie, (reguliere) tentamens en hertentamens. Universiteiten hanteren diverse oplossingen om ervoor te zorgen dat de laatste resultaten tijdig worden vastgesteld en geregistreerd. Er zijn universiteiten waar het scriptieproces strakker wordt ingericht, zo bleek uit de gesprekken. Diverse universiteiten zetten in op het aanpakken van de nakijktermijn van tentamens door de nakijktermijn te verkorten, te monitoren via een digitaal systeem en door voorrang te geven aan het nakijken van tentamens van studenten die anders studievertraging dreigen op te lopen. Hierboven is al gemeld dat er universiteiten zijn die de laatste herkansingen vervroegen. Opvallend hierbij is dat wel veel wordt nagedacht over de instroom in de master in september, maar nog weinig over de februari-instroom.

Op een aantal universiteiten kunnen studenten voorwaardelijk worden toegelaten tot de masteropleiding, waarbij zij met terugwerkende kracht, als het bachelordiploma eenmaal is behaald, als masterstudent worden ingeschreven. Studenten mogen pas tentamens afleggen als ze het bachelordiploma hebben behaald. Examencommissies kunnen hierbij een rol spelen, bijvoorbeeld doordat zij een verklaring afgeven dat de student (bijna) is afgestudeerd. De vraag is wel of dergelijke verklaringen ook door andere universiteiten worden geaccepteerd indien de student de masteropleiding niet aan dezelfde universiteit wil volgen als waar de bacheloropleiding is gevolgd.

Conclusie

Universiteiten hanteren een duidelijk herkansingenbeleid en spannen zich in om studenten in staat te stellen de bachelorfase tijdig af te ronden. Dat doen ze door duidelijke afspraken te maken over herkansingsmomenten en nadrukkelijk te sturen op het tijdig nakijken van (her)tentamens, het strakker inrichten van het scriptieproces en waar mogelijk vervroegen van de laatste herkansingsperiode in het derde bachelorjaar. De veronderstelling dat meerdere herkansingsmogelijkheden per bachelorjaar nodig zijn om onnodige studievertraging te voorkomen, blijkt in de praktijk niet houdbaar. Universiteiten zetten eerder in op een restrictief herkansingenbeleid (maximaal één herkansing per jaar) en in enkele gevallen op een beleid waarbij compensatie tussen toetsen mogelijk is. Het aanscherpen van de herkansingsregeling levert volgens de instellingen geen problemen op bij de studieplanning en ook geen onnodige studievertraging. Sterker nog, universiteiten die al langer een restrictief herkansingsbeleid hanteren, merken dat het studiedrag van studenten verandert. Studenten maken namelijk meer gebruik van de eerste tentamenmogelijkheid en het rendement lijkt omhoog te gaan. Studenten van deze universiteiten geven aan dat ze in eerste instantie wel moesten wennen aan dit herkansingenbeleid maar uiteindelijk wel harder zijn gaan werken. Ook meer basale zaken, zoals de wijze waarop herkansingsmogelijkheden bekend worden gemaakt aan studenten zijn over het algemeen op orde. Studenten weten meestal tijdig hoeveel en wanneer zij (her)tentamens kunnen afleggen. Hoewel studenten tijdens gesprekken met de inspectie aangaven dat studieresultaten over het algemeen tijdig bekend zijn blijkt uit de vragenlijst die onder studenten is uitgezet dat twintig procent van de wo-bachelors minimaal vier weken moet wachten op hun beoordeling. De inspectie is van oordeel dat tentamenresultaten tijdig bekend dienen te worden gemaakt en in overeenstemming dienen te zijn met de termijnen die in de OER zijn vastgelegd. Dat geldt eens te meer voor de herkansingen in het laatste jaar voorafgaand aan de beoogde start van de master. Ook dienen de uitslagen van herkansingen tijdig te worden verwerkt door de studentenadministratie.

Bij de administratieve afronding van de bachelor ervaren universiteiten knelpunten, met name wanneer de resultaten van (her)tentamens vlak voor de uiterste inschrijfdatum van de master bekend moeten zijn en geregistreerd moeten worden. Indien het administratieve proces niet afgerond is voor de start van de master, kunnen studenten op een aantal universiteiten voorwaardelijk worden toegelaten tot de masteropleiding, soms met een verklaring van de examencommissie. Zij kunnen dan met terugwerkende kracht, als het bachelordiploma eenmaal is behaald, als masterstudent worden ingeschreven en aan tentamens deelnemen. De voorwaarden waaronder de overgang van bachelor naar master plaatsvindt, kunnen volgens de inspectie beter omschreven worden.

3.3 Instroommomenten in de masterfase

Inleiding

Een van de consequenties van de harde knip is dat studenten een jaar studievertraging kunnen oplopen als zij in september met een masteropleiding willen beginnen maar de bacheloropleiding dan nog niet hebben afgerond. Om onnodige studievertraging in de masterfase te voorkomen, nodigt de memorie van toelichting bij 'Ruim baan voor talent' universiteiten uit om waar mogelijk met meerdere instroommomenten in de masteropleidingen te werken. Daarbij is het ook duidelijk dat het voor sommige masteropleidingen onmogelijk zal zijn om meerdere instroommomenten aan te bieden. De diversiteit aan opleidingen maakt het bovendien onwenselijk om te werken met landelijke blauwdrukken voor het aanbieden van meerdere instroommomenten in de master. De inspectie heeft onderzocht op welke wijze universiteiten invulling geven aan het beleid ten aanzien van het creëren van meerdere instroommomenten in de masterfase.

Bevindingen

Beleid

Alle universiteiten hebben beleid ontwikkeld voor het aantal instroommomenten in de masterfase. Het merendeel van de universiteiten streeft naar een zo groot mogelijk aantal masteropleidingen dat twee instroommomenten per collegejaar aanbiedt. Andere universiteiten hebben zich in deze mogelijkheid verdiept of zijn er op teruggekomen omdat het niet haalbaar blijkt. Bij veel universiteiten kunnen opleidingen bij het college van bestuur beargumenteren waarom een tweede instroommoment niet wenselijk of mogelijk is.

Aantal instroommomenten

Het aandeel masteropleidingen dat meerdere instroommomenten aanbiedt, verschilt sterk van universiteit tot universiteit. Dit blijkt uit de gesprekken die de inspectie met acht universiteiten heeft gevoerd en uit de beantwoording van de vragenlijst door de overige vijf universiteiten. Op de ene universiteit bieden bijna alle masteropleidingen twee of meer instroommomenten aan, terwijl op de andere universiteit slechts een kwart van de masteropleidingen dit doet. Gebleken is dat het aanbieden van meerdere instroommomenten bij de tweejarige masters vaker voorkomt dan bij eenjarige masters. In de meeste eenjarige masters start het afstudeerproject immers al in februari en staat vanaf dan het schrijven van de thesis centraal. In een tweejarige master worden in het eerste jaar vooral vakken gevolgd. Bij de meeste opleidingen met twee instroommomenten start het tweede instroommoment in februari.

Een aanzienlijk deel van de studenten geeft aan niet goed op de hoogte te zijn van de instroommogelijkheden.

Curriculaire opbouw

De meeste universiteiten interpreteren het aanbieden van een tweede instroommoment als het voor de tweede maal in dat jaar aanbieden van het volledige mastercurriculum. Ze vinden dit vaak ondoelmatig en inefficiënt. Dit geldt met name voor masteropleidingen met een gering aantal studenten. Een bijkomende factor is dat de instroom van studenten in februari vrijwel altijd (veel) geringer is dan de instroom in september. In de praktijk komt het nauwelijks voor dat masteropleidingen volledig opnieuw worden gestart tijdens het tweede instroommoment. Vaak stromen studenten in in de bestaande groep en zijn programma's studeerbaar gemaakt voor beide momenten. Studeerbaarheid van het programma in een of twee jaar is dan de maat. Bij een aantal universiteiten worden curricula van tweejarige masteropleidingen niet twee keer per jaar aangeboden, maar zorgt men ervoor dat het programma vanaf elk instroommoment in twee jaar studeerbaar is. Dit gebeurt door de onderwijsprogramma's van het eerste en tweede semester zo in te richten dat ze beide een goede mix van basis- en keuzevakken bevatten.

Universiteiten waarmee de inspectie heeft gesproken, vinden het van belang dat het curriculum van de master dusdanig is opgebouwd dat ook studenten die niet in september starten, een logische vakkenopbouw krijgen. In de praktijk blijkt echter dat de volgtijdelijkheid van mastervakken niet altijd kan worden aangepast op een tweede instroommoment. Daardoor komt het voor dat studenten die in februari instromen, eerst de scriptie moeten schrijven en pas daarna keuzevakken kunnen volgen. Een van de universiteiten lost dit op door meer modulaire mastercurricula aan te bieden in plaats van lineaire curricula, zodat de volgtijdelijkheid van vakken minder van belang is. Optie hierbij is om het schrijven van de masterscriptie uit te smeren over het hele masterjaar.

Studiegedrag

Een aantal universiteiten verwacht dat het aanbieden van één instroommoment in de master rendementsverhogend studiegedrag van studenten oplevert. Een aanname hierbij is dat een cohort studenten dat in september start (jaargroep) elkaar stimuleert om met de hele groep een of twee jaar later af te studeren. Een andere aanname is dat studenten hun studiegedrag zullen aanpassen om het instroommoment van de masteropleiding op tijd te halen en daarmee studievertraging te voorkomen.

Administratieve kwesties

Het komt voor dat mastervakken alvast gevolgd mogen worden tijdens de bacheloropleiding of dat een vak zowel in de bachelor- als in de masterfase kan worden gekozen. In deze gevallen is niet de harde knip van toepassing, maar kan de student kiezen in welke studiefase de mastervakken worden gevolgd. Bij deze universiteiten noodzaakt de invoering van de harde knip ze om vakken eenduidig te koppelen aan de bachelor of de master. Voor alle individuele studenten moet administratief worden vastgelegd of een vak als bachelor- of als mastervak wordt geregistreerd.

Conclusie

Het merendeel van de universiteiten werkt aan meerdere instroommomenten per collegejaar in lijn met de memorie van toelichting van de wet. Tegelijkertijd zijn er masteropleidingen waar meerdere instroommomenten niet mogelijk zijn vanwege het programma (bijvoorbeeld de scriptie in de tweede helft van het jaar) of het geringe aantal studenten. Het beperken van het aantal instroommomenten in masteropleidingen hoeft volgens een aantal universiteiten niet tot onnodige studievertraging te leiden als ervoor gezorgd wordt dat het bachelorprogramma

goed binnen de tijd die ervoor staat, behaald kan worden. Deze universiteiten gaan ervan uit dat het studiegedrag van studenten positief kan worden beïnvloed door één instroommoment te hanteren. Ze geven aan dat studenten een eigen verantwoordelijkheid hebben en hun studiegedrag zullen aanpassen om het instroommoment van de masteropleiding op tijd te halen en daarmee studievertraging te voorkomen. Dat studenten in de gelegenheid worden gesteld hun bachelor tijdig af te ronden, is hierbij des te belangrijker.

Voor studenten van tweejarige masters is het meestal gemakkelijker om tussentijds in te stromen. Het studieprogramma laat dit gemakkelijker toe dan het programma van een eenjarige master, waar de nadruk in de tweede helft van het jaar ligt op de scriptie en niet op een gezamenlijk aanbod.

3.4 Hardheidsclausule

Inleiding

Om te voorkomen dat het principe 'eerst je bachelor, dan je master' tot onbillijkheden van overwegende aard zal leiden, is een hardheidsclausule in de wet opgenomen. Die houdt in dat het instellingsbestuur voor bepaalde gevallen kan afwijken van de hoofdregel en kan besluiten dat de student toch wordt ingeschreven voor een masteropleiding als het onverkort toepassen van de regels aantoonbaar zal leiden tot een onbillijkheid van overwegende aard. In de memorie van toelichting wordt aangegeven dat uitzonderingen gebaseerd dienen te zijn op individuele omstandigheden van de betreffende student en geen categorische uitzonderingen mogen betreffen. Instellingen krijgen daarmee ruimte voor het noodzakelijke maatwerk, maar worden wel opgeroepen tot een beoordeling van geval tot geval. De inspectie heeft onderzocht op welke wijze universiteiten invulling (gaan) geven aan de hardheidsclausule als bedoeld in artikel 7.30a van de WHW.

Bevindingen

Beleid ten aanzien van de hardheidsclausule

Uit de gesprekken die met acht universiteiten zijn gevoerd en uit de beantwoording van de vragenlijsten door de vijf overige universiteiten en door studenten blijkt dat op alle universiteiten inmiddels instellingsbreed beleid is uitgewerkt ten aanzien van de hardheidsclausule. Ook blijkt dat de uitwerking in de praktijk op vele gebieden uiteenloopt: als het gaat om de te hanteren beoordelingscriteria, de instantie die het beroep op de hardheidsclausule zal behandelen, de wijze waarop een student tegemoet wordt getreden bij een succesvol beroep, en aanpalende regelingen naast de hardheidsclausule. Op de universiteiten waar de harde knip nog niet van toepassing is, is uiteraard nog geen ervaring opgedaan in de praktijk. Wel werd in de gesprekken vaak verwezen naar eerdere ervaringen met het bindend studieadvies. Universiteiten gebruiken deze ervaring bij het inkleden van de hardheidsclausule voor de harde knip.

Inhoudelijke uitwerking

De inhoudelijke uitwerking van de hardheidsclausule loopt aanzienlijk uiteen. Sommige universiteiten kiezen er bewust voor om de hardheidsclausule inhoudelijk niet uit te werken en deze louter bij niet nader omschreven persoonlijke en/of schrijnende omstandigheden toe te passen. Dit laat ruimte om in individuele gevallen een oplossing te vinden en tegelijkertijd strikt te zijn in de toepassing. Dat de beoordeling van geval tot geval verschillend kan uitpakken is inherent aan deze zienswijze.

Bij andere universiteiten zijn schrijnende persoonlijke omstandigheden die aanleiding kunnen zijn voor een beroep op de hardheidsclausule wel nader gedefinieerd. Meestal gaat het dan om gronden als ziekte, zwangerschap,

buitengewone familieomstandigheden en onredelijke studievertraging. Op deze universiteiten zijn deze gronden vastgelegd in de OER; één universiteit kent een commissie Persoonlijke Omstandigheden die een adviserende rol heeft. Bij de meeste andere universiteiten is de adviserende rol belegd bij de studieadviseur. Sommige universiteiten hebben een ruimhartiger beleid opgesteld en zien ook in vertraging als gevolg van bestuurswerk een grond voor de hardheidsclausule. Op één universiteit is dat alleen van toepassing op de student die bijna nominaal studeert en daarnaast bestuurswerk heeft gedaan. Eén universiteit past de hardheidsclausule ook toe op studenten die onder de FOS-regeling (Financiële Ondersteuning Studenten) vallen of die aan topsport doen. Dit is echter een uitzondering.

Een aantal universiteiten heeft ook een maximum gesteld aan het aantal studiepunten van de bachelor dat nog openstaat, of stellen dat bepaalde cruciale vakken in elk geval behaald dienen te zijn, voordat een beroep op de hardheidsclausule wordt gehonoreerd. In het algemeen geldt dat de student die vanwege schrijnende persoonlijke omstandigheden een beroep doet op de hardheidsclausule, deze omstandigheden tijdig gemeld moet hebben. Hiervoor zijn termijnen vastgesteld.

Studenten

Uit de vragenlijsten onder studenten blijkt dat studenten niet zonder meer rekenen op enige coulance als het aankomt op de mogelijkheid om onder omstandigheden toch aan hun master te beginnen zonder de bachelor volledig afgerond te hebben. Ongeveer 20 procent van de studenten uit de wo-bachelor denkt dat coulance altijd (4 procent) of misschien (16 procent) mogelijk is.

Ondanks dat studenten niet verwachten dat universiteiten soepel zullen omgaan met de harde knip, geeft een derde van de wo-bachelorstudenten en 45 procent van de premasterstudenten aan dat ze indien nodig een beroep zullen proberen te doen op de hardheidsclausule. Gronden die studenten dan vermoedelijk zullen opvoeren, zijn ziekte en/of buitengewone familieomstandigheden, maar ook bestuurswerk wordt genoemd.

In een open antwoord geven studenten aan dat ze het bovendien niet redelijk vinden dat ze door het ontbreken van slechts een paar laatste studiepunten niet aan hun masteropleiding zouden mogen beginnen. Relatief vaak noemen ze ook een verblijf in het buitenland of een stage die nog niet is afgerond. De studievertraging die dat tot gevolg heeft, is volgens hen voor geen van de partijen bevorderlijk. Ook noemen studenten het niet redelijk dat de spelregels pas veranderden nadat zij met hun studie waren begonnen.

Bevoegdheid

De bevoegdheid om over een beroep op de hardheidsclausule te besluiten is per universiteit verschillend belegd. Dit kan het college van bestuur, de decaan of het faculteitsbestuur zijn, die de bevoegdheid meestal delegeert aan de onderwijsdirecteur of aan de examencommissie. Het kan de examencommissie zijn, of de toelatingscommissie die over toelating tot de master beslist. Eén universiteit geeft aan de beslissingsbevoegdheid inzake de hardheidsclausule bewust niet bij de examencommissie, maar bij de toelatingscommissie belegd te hebben, omdat de verantwoordelijkheid voor de toelating voor de master bij het faculteitsbestuur ligt en de examencommissie anders aan onafhankelijkheid zou inboeten. Op een andere universiteit is een Commissie Harde Knip ingesteld, bestaande uit de secretarissen van de examencommissies en een onafhankelijke voorzitter. Op weer een andere universiteit is een Harde Knip Commissie gemandateerd door decanen. De commissie bestaat uit een opleidingsdirecteur, studieadviseur, studentendecaan, student en voorzitter van de commissie Afstudeersteun.

Type besluit

Op de meeste universiteiten leidt een succesvol beroep op de hardheidsclausule ertoe dat de student aan de master kan beginnen zonder de bachelor te hebben afgerond. Er zijn echter ook universiteiten die de student een extra herkansingsmogelijkheid aanbieden om langs deze weg de openstaande studiepunten alsnog te behalen. En er zijn universiteiten die beide regelingen aanbieden: een hardheidsclausule voor persoonlijke omstandigheden en een mogelijkheid om bij de examencommissie om een extra herkansing te vragen. Deze laatste bevoegdheid ligt uiteraard bij de examencommissie.

Vorbereiding

Bij de voorbereidingen op de harde knip is op alle universiteiten ook de invulling van de hardheidsclausule meegenomen. Centraal is besloten wie de beslissingsbevoegdheid krijgt en op welke gronden een beroep op de hardheidsclausule kan worden gedaan. Voor de OER zijn op alle universiteiten voorbeeldteksten over deze beroepsmogelijkheid geformuleerd. De medezeggenschapsorganen zijn ook bij dit thema consequent betrokken, zo bleek tijdens de bezoeken. Omdat de harde knip op zeven van de dertien universiteiten pas vanaf september 2012 of later gaat spelen, en er dus ook pas vanaf dat moment een beroep op de hardheidsclausule kan worden gedaan, is de praktische uitwerking minder ontwikkeld, aldus de gesprekspartners tijdens de bezoeken. In het periodiek overleg van studieadviseurs en examencommissies is meestal wel vooruitgelopen op de regeling, onder andere door bespreking van voorbeelden, maar er is nog geen ervaring opgedaan met de uitvoering. Wel denkt men gebruik te kunnen maken van de opgedane ervaring bij beroepen die naar aanleiding van het bindend studieadvies zijn ingediend en behandeld.

Voorlichting

Tijdens de bezoeken hoorde de inspectie regelmatig dat studenten waarschijnlijk goed op de hoogte zijn van de invoering van de harde knip, maar zich nog niet verdiept hebben in de details van de hardheidsclausule. Dat is niet verwonderlijk, omdat de hardheidsclausule nog lang niet overall is uitgewerkt. Op één universiteit werd begin 2012 een handleiding rondgestuurd aan de medewerkers die met de uitvoering van de harde knip te maken krijgen.

Uit de vragenlijsten onder studenten blijkt dat zij de informatie over eventuele uitzonderingen vooral kregen in gesprekken met de studieadviseur, via de website van de universiteit of van hun medestudenten, en in mindere mate uit de studiegids of de OER.

Aantal beroepen

De verwachtingen over het aantal beroepen op besluiten in het kader van de hardheidsclausule lopen zeer uiteen. Sommige universiteiten die de harde knip nog moeten invoeren, verwachten er weinig, andere juist veel. Universiteiten die de hardheidsclausule streng zullen toepassen, verwachten weinig beroepen en sturen daar ook op. Omgekeerd verwachten universiteiten met een ruimhartiger regeling er juist veel. Dan is er ook een universiteit die een dusdanig ruimhartig herkansingenbeleid heeft, dat niet veel studenten een beroep hoeven te doen op de hardheidsclausule.

De meeste universiteiten die de harde knip niet per september 2012 invoeren en om uitstel hebben gevraagd, doen dat onder meer omdat ze veel beroepen verwachten. Studenten hebben volgens deze universiteiten nog onvoldoende rekening met de harde knip kunnen houden in hun studieplanning. Op die universiteiten die veel beroepen verwachten, worden vanzelfsprekend ook vaker personele knelpunten voorzien, vooral bij studieadviseurs, maar ook bij leden van de commissie die de beroepen behandelt. In een enkel geval is tijdelijk extra formatie toegekend.

Eerdere ervaringen met de hardheidsclausule

Een aantal universiteiten werkt al langer met een harde knip voor alle doorstroommasters, andere universiteiten werken voor andere masters al met een harde knip. Tijdens het onderzoek bleek dat er tot nog toe meestal categorische uitzonderingen mogelijk waren. Er was vaker sprake van een coulancregeling om studenten die slechts een beperkt aantal studiepunten misten toch toe te laten tot de master. Dergelijke coulancregelingen verdwijnen per september 2012: dan start de 'harde' harde knip. De universiteiten die al langer met de harde knip werken, hebben het aantal beroepen op de hardheidsclausule snel zien afnemen en verwachten ook niet dat dit veel zal toenemen na afschaffing van de coulancregeling. Studenten hebben of hun studiegedrag aangepast, of gaan de tijd besteden aan een stage, werk of een verblijf in het buitenland.

Conclusie

Op alle universiteiten is beleid ontwikkeld ten aanzien van een hardheidsclausule die op de harde knip aansluit. De praktische uitvoering is minder ver ontwikkeld, met name op die universiteiten waar de harde knip ten tijde van de monitor nog niet van kracht was. Terwijl sommige universiteiten bewust geen criteria hebben vastgelegd om het uitzonderingskarakter te benadrukken, hebben andere universiteiten wel meer of minder uitgebreid en centraal vastgelegd welke gronden geldig zijn. Bij een positief beroep op de hardheidsclausule kunnen studenten, afhankelijk van het universitair beleid, alsnog starten met de master, een extra herkansingsmogelijkheid krijgen of beide. De bevoegdheid om over een beroep op de hardheidsclausule te besluiten is per universiteit verschillend belegd. Studenten verwachten dat er enige coulancregeling mogelijk zal zijn, en noemen vaak de gronden die ook de universiteiten hebben genoemd. Over het aantal beroepen dat zal worden ingediend, lopen de verwachtingen uiteen. Universiteiten die al ervaring hebben met de harde knip geven aan dat het aantal beroepen niet of nauwelijks is gestegen. Universiteiten die de harde knip nog moeten invoeren geven vaker aan dat ze een flink aantal beroepen verwachten.

3.5 Voorlichting en masteroriëntatie in de bachelorfase

Inleiding

Naast de randvoorwaarden met betrekking tot het herkansingenbeleid, instroommomenten en de hardheidsclausule onderzoekt de inspectie op welke wijze universiteiten invulling geven aan de voorlichting en masteroriëntatie in de bachelorfase. De inspectie acht deze randvoorwaarde, die betrekking heeft op het informeren van studenten, van belang met het oog op een zorgvuldige invoering van de harde knip. De universiteiten is gevraagd bij de invoering van het principe 'eerst je bachelor, dan je master' hieraan expliciet aandacht te schenken. Ze zijn immers de eerstverantwoordelijken voor het goed informeren van studenten.

Bevindingen

Verstrekken van informatie

Alle universiteiten geven in gesprekken en vragenlijsten aan dat ze voorlichting over de invoering van de harde knip geven of dat in het verleden hebben gedaan. Bij veel universiteiten zijn studenten uit de medezeggenschapsorganen betrokken geweest bij de informatieverstrekking. De meeste studenten met wie de inspectie heeft gesproken, zijn op de hoogte van deze informatie. Uit de vragenlijst onder studenten blijkt echter dat universiteiten volgens een derde van de wo-bachelorstudenten en twee vijfde van de premasterstudenten geen informatie hebben verstrekt over de harde knip. Meer dan de helft van de ondervraagde

studenten heeft behoefte aan meer informatie over de harde knip. Dat geldt het sterkst voor de studenten die nog niet goed weten wat de harde knip precies voor de eigen studie betekent.

Timing van de voorlichting

Vrijwel alle universiteiten die de harde knip nog moeten invoeren, zijn met de informatievoorziening aan studenten gestart nadat het wetsvoorstel 'Ruim baan voor talent' werd aangenomen door de Eerste Kamer in juli 2011. De universiteiten die een uitstelverzoek bij de staatssecretaris hebben ingediend, hebben in de voorlichting aangegeven dat ze uitgaan van invoering van de harde knip per september 2013. Op universiteiten die de harde knip per september 2012 invoeren, is het eerste cohort dat met de harde knip te maken krijgt relatief laat voorgelicht. Veel universiteiten wilden studenten correcte en duidelijke informatie bieden en veronderstelden dat zulke informatie pas verstrekt kon worden als het wetsvoorstel was aangenomen. Er zijn echter ook universiteiten die de harde knip nog moeten invoeren en hebben geanticipeerd op het wetsvoorstel toen dat in 2009 voorlag. Universiteiten die de harde knip nog moeten invoeren, hebben dus niet altijd proactief gewaarschuwd voor mogelijke invoering van de harde knip per september 2012.

Communicatiekanalen

Bij vrijwel alle universiteiten is voorlichting over de harde knip zowel centraal als decentraal verspreid, door verschillende partijen zoals studieverenigingen, studieadviseurs en studentdecanen en via meerdere communicatiekanalen, waaronder brieven, e-mails, de website van de universiteit en voorlichtingsbijeenkomsten. Doorgaans zijn studenten uit de medezeggenschapsorganen betrokken bij voorlichting over de harde knip.

Inhoud van de voorlichting

De inhoud van de voorlichting verschilt per universiteit. In alle gevallen wordt de invoering van de harde knip aangekondigd en er wordt zo veel mogelijk aangekondigd welke consequenties de harde knip heeft voor studenten. Bij een aantal universiteiten worden studenten doorverwezen naar studieadviseurs en studentendecanen om de individuele studieplanning vast te stellen. Enkele universiteiten lichten de hardheidsclausule toe.

Duidelijkheid van de voorlichting

Hoewel er in grote lijnen informatie wordt gegeven over de harde knip, hebben studenten bij meerdere gesprekken aangegeven dat er onduidelijkheid is over de consequenties van de harde knip voor hun studieverloop. Dit blijkt ook uit de vragenlijst onder studenten: de meerderheid van de wo-bachelor- en premasterstudenten is (redelijk) op de hoogte van de harde knip, maar de studenten kunnen de gevolgen voor hun eigen studie vaak minder goed overzien.

Conclusie

Alle universiteiten hebben op verschillende niveaus en via verschillende media voorlichting over de harde knip verstrekt en vaak zijn studenten uit de medezeggenschapsorganen hierbij betrokken geweest. Toch zijn niet alle studenten bekend met deze informatie. De voorlichting aan studenten op universiteiten die de harde knip nog moeten invoeren, is doorgaans pas gestart nadat het wetsvoorstel 'Ruim baan voor talent' in juli 2011 is aangenomen. Het gevolg hiervan is dat studenten die twee maanden later met het afrondende bachelorjaar startten, pas aan het begin van dat collegejaar in grote lijnen wisten waar ze aan toe waren. Bij deze studenten is nog veel onduidelijk over de persoonlijke consequenties van de

harde knip. Zij zullen contact moeten opnemen met studieadviseurs of studentendecanen om nadere informatie over de studieplanning te krijgen.

4 Conclusies, aanbevelingen en vervolg

4.1 Inleiding

Dit afsluitende hoofdstuk bevat de conclusies die de inspectie uit dit onderzoek trekt en twee aanbevelingen voor respectievelijk de universiteiten en koepelorganisatie VSNU. Ook wordt het voorgenomen vervolg kort aangestipt.

4.2 Conclusies

Om onnodige studievertraging door de harde knip zo veel mogelijk te voorkomen, acht de staatssecretaris een zorgvuldig invoeringstraject van belang en vindt hij het noodzakelijk om aandacht te hebben voor de juiste randvoorwaarden waarbinnen deze invoering een succes kan worden. Op verzoek van de staatssecretaris heeft de inspectie bij dertien universiteiten onderzoek gedaan naar de invoering van de harde knip. Daarbij is gekeken naar de wijze waarop instellingen invulling geven aan hun beleid ten aanzien van herkansingen in de bachelorfase, meerdere instroommomenten in de masterfase, de hardheidsclausule, en de voorlichting en masteroriëntatie in de bachelorfase.

De inspectie komt tot de algemene conclusie dat het invoeringsproces zorgvuldig verloopt en dat de universiteiten zich inspannen om studenten in staat te stellen de bachelorfase tijdig af te ronden. Alle onderzochte instellingen hebben beleid ontwikkeld om vorm te kunnen geven aan de randvoorwaarden en zo een soepele overgang van de bachelor naar de master mogelijk te maken. De voorbereidingen voor de harde knip zijn planmatig door de instellingen uitgevoerd waarbij doorgaans een implementatiecommissie is ingesteld die de invoering van de harde knip heeft begeleid. In het proces van het invoeren van de harde knip zijn de medezeggenschapsorganen steeds uitgebreid geïnformeerd.

De onderzoeksresultaten laten een divers beeld zien van de wijze waarop en de mate waarin universiteiten invulling geven aan het creëren van de randvoorwaarden. Dat komt onder meer doordat een aantal universiteiten de harde knip al langer hanteert en dus in een andere fase van het invoeringsproces zit. Vier universiteiten hadden de harde knip al eerder doorgevoerd, hoewel ook bij deze instellingen in de praktijk soms nog sprake was van een 'zachte knip' tussen de bachelor- en masterfase. Vanaf 1 september 2012 is dat echter niet meer mogelijk en zullen studenten voortaan hun bacheloropleiding volledig moeten hebben afgerond voordat ze aan hun masteropleiding kunnen beginnen. De harde knip zal per 1 september 2012 bij tien universiteiten formeel worden doorgevoerd. Drie universiteiten hebben een uitstelverzoek gedaan.

De inspectie heeft geconstateerd dat de universiteiten niet alleen van elkaar verschillen in het stadium van invoering, maar ook in de manier waarop het invoeringsproces wordt vormgegeven. Deze verschillen hebben te maken met de verschillende startsituaties waarin de universiteiten zich bevinden, maar ook met hun verschillende ambities en visies. De inspectie beschouwt dit niet als problematisch. Een landelijke blauwdruk voor de implementatie van de harde knip bestaat immers niet en instellingen kunnen eigen keuzes maken voor een bepaalde aanpak die ruimte biedt voor maatwerk: de oplossing voor de ene universiteit is niet automatisch ook een oplossing voor de andere.

Ten aanzien van elk van de vier randvoorwaarden komt de inspectie tot de volgende conclusies:

Herkansingen in de bachelorfase

Universiteiten hanteren een duidelijk herkansingenbeleid en spannen zich in om studenten in staat te stellen de bachelorfase tijdig af te ronden. Dat doen ze door duidelijke afspraken te maken over herkansingsmomenten en nadrukkelijk te sturen op het tijdig nakijken van (her)tentamens, het strakker inrichten van het scriptieproces en waar mogelijk het vervroegen van de laatste herkansingsperiode in het derde bachelorjaar. De veronderstelling dat meerdere herkansingsmogelijkheden per bachelorjaar nodig zijn om onnodige studievertraging te voorkomen, blijkt in de praktijk niet houdbaar. Universiteiten zetten eerder in op een restrictief herkansingenbeleid en in enkele gevallen op een beleid waarbij compensatie tussen toetsen mogelijk is. Met deze maatregelen sturen zij aan op effectiever studiegedrag van studenten. Vlak voor de start van de master kan de tijd beperkt zijn om de administratieve verwerking van de toetsresultaten af te ronden. Universiteiten hebben hier diverse oplossingen voor gevonden, maar hebben deze meestal niet goed vastgelegd. De voorwaarden waaronder de overgang van bachelor naar master plaatsvindt, kunnen volgens de inspectie beter omschreven worden. Een ander punt van aandacht voor de instellingen is de tijdige bekendmaking en verwerking van herkansingsresultaten in de studentenadministratie.

Instroommomenten

Het merendeel van de universiteiten werkt aan meerdere instroommomenten in lijn met de memorie van toelichting van de wet. Daarnaast blijkt dat het niet voor alle masteropleidingen haalbaar zal zijn om meerdere instroommomenten te creëren vanwege de opbouw van het curriculum of het geringe aantal studenten. Bij opleidingen met twee of meer instroommomenten komt het nauwelijks voor dat het curriculum volledig opnieuw wordt gestart op het tweede instroommoment. Vaak stromen studenten in de bestaande groep in en zijn programma's studeerbaar gemaakt voor beide momenten. Meerdere instroommomenten aanbieden blijkt moeilijker bij eenjarige dan bij tweejarige masters.

Het beperken van het aantal instroommomenten in masteropleidingen hoeft volgens een aantal universiteiten niet tot onnodige studievertraging te leiden. Voorwaarden zijn dat het bachelorprogramma binnen de geprogrammeerde tijd behaald kan worden en dat studenten hun studiegedrag aanpassen om de start van de masteropleiding op tijd te halen.

Hardheidsclausule

Alle universiteiten hebben beleid ontwikkeld ten aanzien van een hardheidsclausule voor de harde knip, maar de praktische uitvoering is minder ver ontwikkeld. Dit geldt met name voor universiteiten waar de harde knip ten tijde van de monitor nog niet van kracht was.

Sommige universiteiten leggen bewust geen criteria vast om het uitzonderingskarakter te benadrukken, andere hebben meer of minder uitgebreid vastgelegd welke gronden geldig zijn. De bevoegdheid om over een beroep op de hardheidsclausule te besluiten is per universiteit verschillend belegd. Over het aantal beroepen dat zal worden ingediend, lopen de verwachtingen uiteen. Universiteiten die al ervaring hebben met de harde knip geven aan dat het aantal beroepen niet of nauwelijks is gestegen. Universiteiten die de harde knip nog moeten invoeren, verwachten een flink aantal beroepen.

Voorlichting

Alle universiteiten hebben voorlichting over de harde knip verstrekt en vaak zijn studenten uit de medezeggenschap hierbij betrokken geweest. Toch zijn niet alle

studenten op de hoogte van deze informatie. De voorlichting aan studenten op universiteiten die de harde knip nog moeten invoeren, is doorgaans pas gestart nadat het wetsvoorstel 'Ruim baan voor talent' werd aangenomen. Op deze universiteiten wisten studenten die in september 2011 met het afrondende bachelorjaar startten, pas aan het begin van dat collegejaar waar ze aan toe waren.

Uitstelverzoeken

Hoewel het merendeel van de universiteiten een eind op weg is bij het creëren van de randvoorwaarden om een soepele overgang van de bachelor naar de master te bevorderen, hebben drie instellingen gebruikgemaakt van de mogelijkheid om een uitstelverzoek in te dienen. In alle drie de gevallen heeft de inspectie geadviseerd het verzoek te honoreren om een zorgvuldige invoering van de harde knip te kunnen laten plaatsvinden. De universiteiten hebben aangegeven dat ze de harde knip per september 2013 zullen invoeren.

Bij één universiteit heeft de inspectie geconstateerd dat deze weliswaar een harde knip hanteert, maar dat ook sprake is van een regeling voor bepaalde groepen studenten voor wie het nog steeds mogelijk is om in het studiejaar 2012/2013 zonder bachelordiploma deel te nemen aan onderdelen van het masteronderwijs en de bijbehorende tentamens. Bij deze universiteit wordt nog onderzocht of met betreffende overgangsregeling op een juiste manier invulling wordt gegeven aan de harde knip.

4.3 Aanbevelingen

De inspectie komt tot twee aanbevelingen voor respectievelijk de universiteiten en koepelorganisatie VSNU.

1. De inspectie heeft waargenomen dat er in de eindfase van de bacheloropleiding (veelal augustus) veel druk op de universiteiten komt te liggen om ervoor te zorgen dat de laatste resultaten tijdig worden vastgesteld en geregistreerd. De praktijk laat zien dat universiteiten doorgaans op zoek gaan naar informele oplossingen, maar dat een duidelijke procedure ontbreekt. Om een zorgvuldige procesgang te bevorderen en te bewaken, beveelt de inspectie aan dat universiteiten interne afspraken over de afronding van de bachelor vastleggen in een heldere procedure. Daarnaast is een strikte handhaving nodig van de uiterlijke bekendmaking van de herkansingsresultaten en tijdige verwerking hiervan in de studentenadministratie.
2. Om het inzicht bij universiteiten over belangrijke aspecten van de harde knip te vergroten, zou onderlinge kennisuitwisseling tussen universiteiten kunnen worden gestimuleerd. De VSNU zou het initiatief kunnen nemen voor jaarlijkse uitwisseling van goede en slechte voorbeelden tussen universiteiten, waarbij thema's aan de orde kunnen worden gesteld zoals herkansingsbeleid, toepassing van de hardheidsclausule en het bevorderen van een soepele overstap naar een masteropleiding van een andere universiteit.

4.4 Vervolg

Om zicht te houden op de voortgang van de implementatie van de harde knip zullen, als vervolg op de monitor, de universiteiten die een jaar uitstel hebben gekregen in het voorjaar van 2013 opnieuw worden bezocht. De inspectie zal de staatssecretaris middels een voortgangsrapportage informeren over haar bevindingen.

Literatuur

Inspectie van het Onderwijs (2010). Toelating tot de universitaire masteropleiding. Onderzoek naar de transparantie van de toelatingseisen- en procedures voor de masteropleidingen. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

Memorie van Toelichting Ruim Baan voor Talent, Tweede Kamer, vergaderjaar 3 2009-2010, 32 253, nr 3.

Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden (2011). Wet van 8 juli 2011 tot wijziging van de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek in verband met het uitbreiden van de mogelijkheden van selectie van studenten en van verhoging van het collegegeld alsmede in verband met het aanscherpen van de toelatingsvereisten voor aansluitende masteropleidingen in het wetenschappelijk onderwijs (ruim baan voor talent). Den Haag.

Wartenbergh-Cras F., Bendig Jacobs J. en Thomassen M. (2012) Bekendheid Harde Knip, Onderzoek in opdracht van de Inspectie van het Onderwijs, Nijmegen: ResearchNed.